

sine primi articuli breviter innui, fuseque solent prosequi passim auctores. Ex quibus constat, vix quidquam esse, quod pluribus gravioribusque abusibus pateat in humano consortio. Fateor tamen multa pericula istorum abusuum opportunis adhibitis remediis vitari posse, v. g. si nemo hypnotizetur nisi coram gravibus testibus, nec nisi post compertam ipsius complexionem, ex qua nullus prudenter timeatur morbus aut nervi systematis perturbatio.

Illud præterea considerandum est, quod docere solent Theologi, non licere homini, saltem sine proportionata causa et necessitate, privare se voluntarie ratione, atque exuere libertate modo innaturali. Denique quotiescumque adhibitis omnibus cautelis et existente sufficiente causa, subjiciquis posse videretur hypnoticis experimentis, tolerandum non esset, ut medici attentarent amplius, quam quod necessarium est ad finem propositum, nec unquam suggererent, nec aggredierentur quidpiam, quod per vires legesque naturales commode non possit explicari.

ARTICULUS III.

An ex hypnotismi phænomenis probari quidpiam queat adversus catholicam doctrinam.

319 Quamquam nondum videtur hypnotismus nova dogmata, sive philosophica, sive Theologica, invexisse contra revelatam doctrinam, sicut fecit spiritismus; duas video ex hypnoticis phænomenis oppugnari veritates catholicas, libertatem videlicet ac miracula. Quare licet hæc suis in locis invicte propugnata reliquimus, breviter tamen nunc a nova ista impugnatione vindicanda esse videntur.

I. AN HYPNOTICA PHÆNOMENA PROBENT QUIDPIAM CONTRA HUMANAM LIBERTATEM.

Ex hypnoticis phænomenis nemo, quem ego sciam, argumentatur directe contra libertatem, videlicet ex eo quod hypnotizati libertate careant, concludendo liberum non esse hominem; esset enim hæc nimis absurda conclusio, similisque illi,

Exponitur
objectio.

qua ex eo quod sint quidam amentes aut furiosi, vel etiam ex eo quod omnes per aliquot horas singulis diebus dormiunt, et libertate privantur, colligeret nullam nobis inesse libertatem. Difficultas ex hypnotismo petita contra libertatem tendit ad probandum, quod argumentum communiter desumptum ex testimonio conscientie, reapse libertatem non demonstrat. Ita enim arguit Beaunis: Hypnotizati, cum injuncta sibi per suggestionem præcepta exsequuntur, sentiunt se liberos esse. Atqui tamen liberi non sunt, sed fatali quadam necessitate compelluntur ad obediendum hypnotizatori. Ergo potest quis se libere operantem sentire, seu libertatis conscientiam habere, et nihilominus liber non esse (1). Cui argumento, ut respondeam, sit

320. PROPOSITIO 1.^a Vanissima est objectio adversus libertatem ex hypnotismo petita, eaque non uno ex capitè nutat.

Probatur 1.º Et primo quidem, etiamsi argumentum ab adversariis propositum concluderet, nihil probaret adversus dogma libertatis, quia præter hanc probationem, ex conscientie testimonio petitam, sunt aliæ plures efficacissimæ in favorem libertatis, quas suo loco exposuimus.

Prob. 2.º Beaunis in Majore suæ argumentationis ait hypnotizatos, cum injuncta sibi persuggestionem exsequuntur, sentire, vel conscientiam habere, quod libere agant. Verum 2) assertio hæc non est vera nisi sub distinctione. Sane hypnotizati hujusmodi vel vigilant perfecte, vel hypnotice dormiunt plus minus, ita ut saltem non habeant judicium rationis sat expeditum ad recte judicandum de rebus. Si primum dicas, profecto illi sentire intime poterunt se libere agere, quia reapse ita agere dicendi sunt, saltem quamdiu sana utantur mente, nec passionis alicujus æstu ita abripiantur, ut rationis judicium omnino perturbetur (2). Si autem judicium rationis non est expeditum, sed ita perturbatum, ut nequeat recte de rebus judicare, nego prorsus, quod hypnotizatus

Vanissima
est objectio
contra
libertatem
ex hypnotismo
petita.

(1) Vide Beaunis, *Le sommeil provoqué*, pag. 182, 183, cujus verba scripta sunt superius pag. 316, nota. Cfr. pag. 322, nota.

(2) Vide supra num. 101, pag. 336.

possit *reapse sentire* se libere agere. Aliud enim est *sentire* se liberum, et aliud *existimare*, vel *judicare* se liberum; primum horum refertur actu conscientiae, alterum non conscientiae, sed rationis actu judicari debet. *Sentire* se liberum nemo potest, nisi re vera *sibi* liber; at potest quis falso *existimare* se libere agere, quando non agit libere, quia non bene interpretatur, id quod reapse sibi accidit, et tunc conscientia non renuntiat se *libere agere*, sed tantum potest renuntiare *sibi videri libere agere*. Et ita etiam dormientes et amentes ac deliri possunt *existimare* se liberos esse, sicut judicant v. g. se reges esse; non tamen possunt *sentire* se liberos, quia nemo sentire valet, quod non est. Si ergo Beaunisius in illa majori propositione vult dicere, quod hypnotizati sentiunt se liberos esse, id est, conscientiam habent libertatis, cum reapse non libere agant, falsa est propositio, nec everit probationem libertatis ex testimonio conscientiae mutuatum. Si autem vult dicere, quod hypnotizati judicent se libere agere, fere sicut amentes et somniantes multa falsa de se judicant, quae certissime non *sentiant*, nec reapse *in se experiantur*; propositio concedi vel transmitti potest, quia non est ad rem, et probationem libertatis, quam impugnare volebat, intactam penitus relinquit. Verum β) quidquid sentiant, vel in se experiantur hypnotizati, injuncta sibi mandata exsequentes, ex illorum testimonio perperam arguitur contra libertatem ejusque probationes; absurdum enim est, cum agitur de veracitate facultatum cognoscitivarum, testimonio infirmi hominis magis fidere, immo et velle destruere testimonium sani. Hypnotizatus, fatentibus omnibus, in eo versatur statu, in quo propter perturbationem facultatum non potest recte judicare sive de rebus externis, sive etiam de ipsis suis internis impressionibus ac dispositionibus: quare nec est idoneus iudex modi ac naturae suarum operationum. Secus dicendum est de homine sano. Argumentum vero, quo ex testimonio conscientiae probatur libertas, petitur solummodo ex intimo sensu et interna experientia sani hominis, cujus valorem si quis neget, aut etiam dubitet, oportet, ut neget pariter, vel in dubium revocet facultatum omnium cognoscitivarum veracitatem. Et haec quidem dicenda erant de Majori Beaunisianum argumenti. Veniamus ad Minorem.

Prob. 3.^a In Minori dicitur, hypnotizatos, cum mandata posthypnotica exsequuntur, nulla gaudere libertate. Verum id pendet ex illa quaestione, utrum hypnotizati mandata ista exsequentes vigilent, an versentur in somno vel statu hypnotico. Si in statu hypnotico versentur, ut multi putant reapse illos versari, conceditur, quod agant ex necessitate, quia in somno libertas non adest. Si vero vigilent, equidem non facile concederem ejusmodi homines ex fatali necessitate agere, etiam supposito intervento daemonis. Quia, *quamdiu ratio sufficienter vigilat*, potest quidem homo vehementissime inclinari ad unum ex passione, ut accidit in tentationibus, vel cum adest valde radicans habitus; sed manet semper libertas et potentia saltem physica resistendi. Ipsemet daemon omnibus artibus et conatibus suis, docente S. Thoma, non potest voluntatem sua libertate privare. Solus enim Deus potest voluntatem immediate atque efficienter immutare, secundum ea quae superius docuimus (1); angeli autem sive boni, sive mali, non possunt movere voluntatem nisi vel proponendo bonum intellectui, atque instar persuadentis, et concitando passiones appetitus sensitivi. His tamen omnibus modis, quamvis inclinatur voluntas ad unum, non potest simpliciter necessitari, sed semper retinet dominium sufficiens sui actus, quia nullum bonum creatum proponi poterit voluntati, quod undequaque appetibilitatem expleat, ideoque judicetur hic et nunc necessario amplectendum (2), prout jam superius declaratum reliquimus, cum sermo esset de objectis, circa quae inest homini libertas arbitrii (3).

Quae omnia eo magis praec oculis habenda sunt, quo propensiores videntur esse nostris diebus quidam hypnotizatae ad extendendam vim suggestionis, eripiendamque moralem imputabilitatem criminum, quae altero suggerente, patrentur. Caeterum utrum in acceptatione, ac potissimum in executione mandatorum posthypnoticorum absit penitus

(1) Vide supra, num. 73, pag. 190.

(2) Vide S. Thom. 1. p. quaest. 111, art. 2; 1. 2. quaest. 80, art. 1; de malo, quaest. 3, art. 3; de veritate, quaest. 22, art. 9, etc.

(3) Vide supra, num. 101, pag. 336.

(4) Vide el. Méric, op. cit. liv. 3, chap. 1, pag. 373-376; liv. 2, chap. 2, pag. 269.

libertas, non mihi videtur omnino compertum, si vera sunt facta, quæ hinc inde narrantur. In primis non desunt exempla eorum, qui respuerunt mandata suggesta ab hypnotizatore, inimo et eorum, qui ea exsequi noluerunt: quod videtur esse haud obscurum libertatis indicium. Deinde quamvis multi dicantur mandata ita exsequi, ut nullum edant signum remorsus conscientiae nec moralitatis; alii e converso internam perturbationem animi et luctam ipsis externis actibus præ se ferunt; ex quo iterum persuaderi videtur aliqua libertas. Quare non est saltem universaliter pronuntiandum, quod suggestiones posthypnoticæ fatali necessitate mandentur executioni.

§ II.—UTRUM PHÆNOMENA HYPNOTICA INFIRMARE QUEANT
CATHOLICUM DOGMA DE MIRACULORUM VERITATE.

Exponitur
objecto.

321. Argumentum, quo multi recentiores utuntur ad impugnandam miraculorum veritatem, huc paucis revocatur: Catholici in ordinem miraculorum redigunt facta mirabilia, prorsus similia phænomenis ac prodigiis hypnotismi. Atqui phænomena hæc omnia sunt ordinis naturalis. Ergo miracula reapse nulla sunt, sed hoc nomine perperam honestantur facta quædam, quorum causæ jam notæ sunt, vel in dies paulisper deprehenduntur naturalium scientiarum progressu. Ac difficultas speciatim urgetur contra morborum curationes, stigmata quorundam sanctorum, extases, raptus, visiones, quæ omnia ope hypnotismi obtineri contendunt nostris diebus insigni temeritate supinaque ignorantia historici ac miraculorum veri nominis, vel certe mala fide, multi scriptores hypnotistæ (1), in quibus Donatus (Alfredus D'Hondt) ipsum Dominum nostrum Jesum Christum blasphemia impietate eximum magnetizatorem dixit, qui magnetismo curaret ægros.

322. PROPOSITIO 2.^a Absurdissima vereque insana est eorum sententia, qui ex phænomenis hypnoticis veritatem doctrinæ catholicæ de miraculis aliisque donis supernaturalibus convelli, aut certe infirmari, dicunt.

(1) Vide v. g. apud Rev. P. Franco (parag. 33, pag. 250), Rev. Dom. Méric, (liv. 1.er chap. 1.er, pag. 13), etc.

Probatur 1.º de miraculis. Objectio præcipua, ex hypnotismo deprompta contra miracula, respicit curationes suggestionis obtentas, quæ multæ perhibentur, et quidem ex viribus naturæ peraguntur. Jam vero idipsum accidit, inquit, in iactatis curationibus miraculosis; excitatur enim ægrotus ad fiduciam sanitatis hoc vel illo die, hac vel illa sancti allicujus invocatione ac reliquiis; quæ omnia nihil aliud sunt nisi modi quidam suggestionis scite præparatæ ac directæ, quæ tandem optatum sortiuntur successum. Hoc pacto, ex sententia Binet et Féré aliorumque, ratio redditur miraculorum apud Lourdes a Beatissima Virgine patrorum (1).

Verum qui talia effutiunt: α) supponunt falsissime omnia miracula sita esse in morborum curatione. Atqui sunt alterius ordinis eaque nobiliora, in sacris Litteris et ecclesiasticis annalibus, de quorum veritate non licet ambigere, qualia sunt v. g. resurrectio mortuorum, corporum compenetratio, translatio montis in alium locum, ruinosus casus turris firmissimæ verbo factus, aliaque id genus, quæ hypnotismus ne tentavit quidem, nec unquam obtinere poterit, quia sunt vel supra vel contra naturam (2). β) Supponunt secundo loco, morbos omnes, quorum curatio miraculo adscribitur, ejus esse naturæ, quibus depellendis vel imaginatio hypnotizati vel industria et ars suggestiva hypnotizatoris conferre aliquid valeat. Atqui certum est, innumeras a Christo Domino et a sanctis hominibus effectas esse curationes morborum, qui, fatentibus cunctis, nequeunt imaginationis vi humanave arte curari: talis est, v. g. illuminatio cæcorum, potissimum cum organum non existit, aut corruptum est, restitutio pedum aut brachiorum claudis et debilibus, curatio canceri in pectore vel hydropsis, sanatio instantanea plagarum, et generatim læsionum organicarum, quæ ab imaginatione neutiquam dependunt. γ) Tertio supponunt non adesse certa criteria ad discernenda vera miracula a naturalibus eventis. Atqui adsunt profecto ejusmodi criteria (3); nec solum in aliis generibus miraculorum,

Absurda et insana est illorum doctrina, qui dicunt catholicam veritatem de miraculis aliisque donis Dei, ex phænomenis hypnoticis convelli, aut certe infirmari.

(1) Vide Binet et Féré, *Le magnetisme animal*, pag. 265.

(2) Recole divisiones ac varia genera miraculorum declarata in *Cosmolog.* num. 112, pag. 400.

(3) Vide *Cosmolog.* num. 122, pag. 435 seqq.

sed etiam in ipsis morborum curationibus. Ea sic paucis complectitur Benedictus XIV in præclarissimo gravissimoque suo opere jam sæpius laudato: «Ut sanatio a morbis et infirmitatibus inter miracula recenseatur, plura debent concurrere: primum est, ut morbus sit gravis, et vel impossibilis vel curatu difficilis: secundum, ut morbus, qui depellitur, non sit in ultima parte status, ita ut non multo post declinare debeat: tertium, ut nulla fuerint adhibita medicamenta, vel si fuerint adhibita, certum sit ea non profuisse: quartum, ut sanatio sit subita et momentanea: quintum, ut sanatio sit perfecta, non manca aut concisa: sextum, ut nulla notatu digna evacuatio seu crisis præcedat temporibus debitis, et cum causa; si enim ita accidat, tunc vero prodigiosa sanatio dicenda non erit, sed vel ex toto vel ex parte naturalis; ultimum, ut sublatus morbus non redeat. Addit Gaspar Rejes (*quest. 24, num. 1*) aliud requisitum, et est, ut potissimum ægroti sanitas non in corpore tantum appareat, sed etiam in anima: sed hoc proprium fuisse videtur miraculorum a Christo patratum, juxta doctrinam D. Thomæ 3. *part. quest. 44, art. 3, ad 3.um*» (1). Quæ mox fuse singillatim exponit, ac propugnat sapientissimus Pontifex rationibus et peritissimorum medicorum auctoritate. (2) Supponere denique videntur rationalistæ atque miraculorum osiores, Ecclesiam Romanam facilem se præbere in judicandis miraculis. Atqui hæc nonnisi invidiæ plena calumnia est. Etenim in primis Urbani VIII Pontificis Maximi lege decretorium judicium de miraculis Sanctæ Sedi reservatur. Sancta vero Sedes, auditis peritissimis medicis, et diligentissime quaquaversus examinata causa, non pronuntiat sententiam, donec res penitus eliquata sit, nec ullum probat miraculum, de cuius veritate vel levissimum dubium rationale remaneat, ita ut si secundum logica recte judicandi præcepta opinari velimus, certa dicenda sint a S. Sede de miraculis lata judicia (2). Quod si interdum scriptor aliquis privatus miraculosum arbitratus est opus, quod ex

(1) *De servorum Dei beatif., etc.*, lib. 4, part. 1, cap. 8, num. 2.
 (2) Juverit in hanc rem ex P. Daubenton (*Vita S. Joannis Francisci Regis*, gallice conscripta, lib. 6, pag. 334) judicium referre angli

viribus naturæ factum esse probatur, id vitio vertendum est ejusdem ignorantie aut levitati, non autem Ecclesie, nec vel minimum nocere potest catholice doctrinæ de miraculis.

Dices. In miraculosis curationibus passim cernitur ægrotos ad fidem et fiduciam assequendæ sanitatis inflammari, eandemque sæpe illos firmissimam concipere, auditis virtutibus ac meritis sanctorum. Atqui hæc ipsa fiducia moraliter influere potest sive per se, sive phantasiam excitando, cujus magnam esse vim ad morbos depellendos constat, sicut passim videre est in hypnotismo et etiam extra hypnotismum. Unde ipsi medici solent ægrotis spe sanitatis animos addere, ut moralis pars physicas naturæ vires restauret, et ad agendum efficaciores reddat.—**Respondeo** in primis, multa esse genera miraculorum, in quæ neque imaginatio neque fiducia prodesse quidpiam potest ad physicam rei effectiorem, prout constat ex modo dictis. Addo deinde, non desse signa in curatione morborum ad distinguenda vera miracula a naturalibus imaginariis effectibus, quæ fuse tradit Benedictus XIV (1). Præterea notandum est quædam mirabiliora facta,

hæretici Calviniani: «Huic inquit, quidam e Romanæ Curie Proceribus, quos Prælatos vulgo vocant, veteri amicitia cum illo conjunctus, legenda præbuit Acta, in quibus complura miracula idoneis fulla probationibus erant præscripta. Legit Hæreticus attente, nec sine votuptate, mox libellum amico reddens: Egregium sane (inquit) ac plane certam probandi miraculi rationem. Si omnium, quæ ab Ecclesia Romana prædicatur veritas, tam certis, tam authenticis nixa fundamentis esset, nihil causæ diceremus, quin iis omnibus assentiremur, eoque facto effugeres ludibria et jocos, quibus vesira illa, quæ venditis, miracula cavillamur. Atqui scito (respondit Prælatum) existis, quæ tibi tam probe videntur fundata, miraculis, nullum a Sacra Rituum Congregatione approbatum fuisse, quoniam non satis probata sunt visa. Calvinianus, inexpectato responso attentus, fateri non dubitavit, neminem nisi perversa et cæca præventum opinione posse prudentiam et aequitatem Romanæ Sedis in Sanctis Callium numero adscribendis desiderare, nec sibi unquam venisse in mentem suspicari tantam cautionem et diligentiam ab ea in examinandis eorum miraculis adhiberi potuisse.» Quam narrationem insertam habet apud Bened. XIV, op. cit. lib. 4, pars 1.^a, cap. ultimo, num. 24, et apud alios scriptores.

(1) Op. cit. lib. 4, pars. 1.^a, cap. ultim. num. 25 seqq., ubi post alia erudite explicata sic concludit num. 31: «Doctrinam hanc ut

quæ imaginationi tribuuntur, locum habuisse potissimum in magna ira, terrore ac timore mortis imminenti, vividam phantasiam apprehensionem mali consequente. Atqui fiducia et spes sanitatis vel boni obtinendi generatim non est tam efficax, quam terror et ira ad commovendum organismum, cuius ratio esse potest, ut observat idem Benedictus XIV, quia spes et fiducia obtinendi sanitatem et bonum conjuncta sæpe solet esse cum timore carenti bono concupito, qui proinde non potest non vim fiduciæ ac spei temperare. Et confirmatur experientia, quia quamvis non desunt exempla eorum, qui repentino gaudio aut immodica lætitia ob bonum obtentum, vel quod obtentum putarunt, mortui esse dicuntur (1); «difficile tamen erit exemplum reperire alicujus, qui apprehendens sanitatem sibi alicujus intercessione obtinendam, sperans et gaudens de bono, quod non obtinuit, sed sperat se obtenturum, eas in corpore patitur motiones, quas pati vidimus iratos, et imminenti mortis terrore correptos: quæ omnia profecto suadent, ab iratis et timore correptis non valere argumentum ad eos, qui ægrotantes vehementer sanitatem desiderant, et se eam consecuturos sperant aut vi

explicemus, videtur dici posse, morbos nonnullos a spiritibus, alios a fluidis, alios a solidis originem habere. Quoad morbos primi generis etiamsi admittatur, eos vi imaginationis fibras moventis momento expelli posse, morbi hi, utpote leves, miraculi rationem habere non possunt. Quoad morbos secundi generis, aut vitium est in qualitate, aut in quantitate fluidorum; si vitium est in qualitate, non potest imaginatio vi sua naturali momento pelleri morbum; si vero vitium sit in quantitate, et morbus non sit levis, sed gravis, non videtur alio modo imaginatio posse eum tollere momento temporis, nisi excitata crisi; et quatenus, non excitata crisi, momento tolleretur, morbus reverteretur: in quo rerum statu cessat semper ratio miraculi. Quoad morbos denique tertii generis, imaginatio neque extemplo neque per aliquod temporis spatium, quantumvis moveat spiritus et fibras, morbum expellere potest, nisi vitium solidorum a fluidis derivetur, quo in casu idem dicendum esset de tertio genere morborum, quod dictum est de secundo. His porro, quæ modo dicta sunt, coherent illa, quæ a Nobis dicta fuerunt, cum ageretur de sanationibus tum in genere, tum in specie, quæ miraculo tribuuntur, etc....

(1) Vide aliquos eorum relatos ex aliis auctoribus apud Benedictum XIV, *ibid.* num. 32.

alicujus naturalis remedii, aut intercessione alicujus Servi Dei vel Sancti, de qua tantum re agimus in præsentis» (1).

Certum ergo est ex hypnotismi phenomenon nihil posse deprobi, quod ad infirmam catholicam doctrinam de miraculis valeat.

322 Probatur 2.º de *extasi et raptu*. Contra extasim quæ ac raptum sanctorum hominum insurgunt multi medici et physiologi ex phenomenon hypnotismi atque etiam hystericæ. Sane, inquirunt, quid aliud est extasis nisi conversio et concentratio totius mentalis activitatis in unius rei contemplationem atque affectionem cum anæsthesia reliquarum potentiarum, atque etiam anæsthesia vel doloris insensibilitate. Atqui hoc præcise est unum ex phenomenon hypnotismi, prout jam vidimus (2); idemque phenomenon passim cernitur in feminis, hystericæ morbo laborantibus (3). Accedit, quod hypnotizati, suggerente hypnotizatore, ita componunt totam corporis conformationem, ut prorsus videantur extatici.—Verum medicis et physiologis rationalistis, qui talia effutiunt, consulendum ante omnia est, ne, nisi velint insipientissime ineptire, judicent de his, quæ penitus ignorant, nec unquam scire poterunt, donec theologicas vel ecclesiasticas disciplinas addiscant, et historias divinarum charismatum in sanctis attente legant: hæc enim non sunt accidentia pathologica, quibus judicandis valere queat sola medicinæ cognitio, quantumvis perfectissima (4). Interea ut objecto penitus dissipetur:

Respondeo a). Extasis importat mentis excessum, ac describi potest cum S. Augustino (5) *alienatio a sensibus corporis*

(1) Benedictus XIV, loc. sup. cit., num. 32, ubi plura in hanc rem, si lubet, require.

(2) Vide Mantegazza, apud R. P. Salis-Seewis, *Le estasi e le stimmate* pag. 100.

(3) Vide apud Rev. P. Salis-Seewis, op. cit. pag. 23 seqq.

(4) Id fatentur etiam ipsimet Physiologi ecclesiasticis doctrinis non valde addicti, ut v. g. Brierre de Boismont, qui præter extases morbosas, agnoscit alias, quas ipse vocat *physiologicæ*, et habitas fuisse a Sanctis docet ex profunda meditatione atque illuminatione mentis et intuitione extraordinaria. Vide apud Rev. P. Franc. Salis-Seewis, *L'estasi e le stimmate*, pag. 3.

(5) S. August. lib. 2 ad *Simplicianum*, quæst. 1, num. 1.

Examinatur
objectio
contra extasim
et raptum.

Quid extasis.

et quibus
modis possit
haberi

saltem exterioribus: eaque ex doctrina S. Thomæ bifariam contingit, et secundum vim apprehensivam, et secundum vim appetitivam. *Extasim pati aliquis dicitur cum extra se ponitur, quod quidem contingit et secundum vim apprehensivam, et secundum vim appetitivam. Secundum quidem vim apprehensivam aliquis dicitur extra se poni, quando ponitur extra cognitionem sibi propriam, vel quia ad superiorem sublimatur, sicut homo dum elevatur ad comprehendenda aliqua, quæ sunt supra sensum et rationem, dicitur extasim pati, in quantum ponitur extra naturalem apprehensionem rationis et sensus; vel quia ad inferiora deprimitur, puta cum aliquis in furiam vel amentiam cadit, dicitur extasim passus. Secundum appetitivam vero partem dicitur aliquis extasim pati, quando appetitus alicujus in alterum fertur, exiens quodammodo extra seipsum. Primam quidem extasim facit amor dispositive, in quantum scilicet facit meditari de amato, ut dictum est (art. præc.), intensa autem meditatio unius abstrahit ab alijs. Sed secundam extasim facit amor directe, simpliciter quidem amor amicitiae, amor autem concupiscentiae non simpliciter, sed secundum quid (1). Idem S. Doctor scribi, necesse non esse, ut in extasi vel raptu suspendantur etiam operationes vegetativæ (2).*

Quid raptus,

Raptus generatim promiscue accipitur pro extasi, in eo tamen, strictius loquendo, differt ex mente Aquinatis (3), quod violentiam quamdam importat, quæ violentia, inquit Benedictus XIV (4), a mysticis «explicatur de violento corporis motu, cum alienati videlicet in altum elevantur, et interdum sic a terra elevati per aliquod tempus manent; cui explicationi adhæret Cardinalis de Laurea» (5).

(1) S. Thom. 1. 2. quæst. 28, art. 3. Cfr. 2. 2. quæst. 175, art. 2.

(2) S. Thom. 2. 2. quæst. 175, art. 5, ad 3.um Cfr. *de verit.* quæst. 13, art. 4; et Suarez, *de religione*, lib. 2, cap. 18, num. 6. seqq.

(3) Raptus addit aliquid supra extasim. Nam extasim importat simpliciter excessum a seipso secundum quem scilicet aliquis extra suam ordinationem ponitur; sed raptus super hoc addit violentiam quamdam. S. Thomæ 2. 2. quæst. 175, art. 2, ad 1.um.

(4) Oper. cit. lib. 3, cap. 49, num. 2, quod caput integre legendum est, quia fuse ac præclare omnia hæc declarat.

(5) Opusc. 5, *de Oratione*, cap. 6 in principio.

β) Triplex distinguitur extasis, naturalis, dæmoniaca et divina: quæ divisio ex Angelico Doctore desumitur (1). Naturalis ex causis naturalibus causam habet, v. g. ex morbo, et ex vehementi quoque imaginatione ac contemplatione rei alicujus, ita virtutem atque attentionem animæ abstrahentis, ut nequeat operationes aliorum sensuum elicere. Exempla extasis naturalis plura dedimus superius Arhimedis, Socratis, Platonis, etc. Dæmoniaca extasis est, quæ causatur ex actione dæmonis, qui potest producere artibus suis affectionem organicam, unde velut in morbo sensus ligentur; et pariter excitare valet in phantasia et sensu interiore vehementem rei vel negotii alicujus representationem, ex qua impediatur operatio exteriorum sensuum. In hac extasi potest contingere corporis a terra elevatio, quæ profecto dæmonis virtutem ac potestatem naturalem non excedit. Denique «divina extasis est, cum Deus per se vel per angelum bonum aliquando rapit hominem, et a sensibus alienat, ut liberius divina contempletur: et in hac virtute divina corporis a terra elevatio dari potest, non quia hæc habeat necessariam connexionem cum extasi aut raptu, a vehementi divina contemplatione manante, sed quia, cum hæc extatica contemplatio divinorum assimiletur, et quasi sit inchoatio ejus, quæ futura est in beatitudinem animarum, Deus, ut id doceat, hoc speciale donum aliquando concedit raptis; quod donum est quedam imperfecta participatio dotis agilitatis, quam corpora gloriosa obtinebunt» (2). Hæc extasis bifariam immitti a Deo potest: primo, nulla præcedente hominis meditatione seu consideratione; secundo, ipso Deo movente illum et illuminante ad considerandum v. g. mysterium aliquod fidei, ita ut auxilio divino perseverante, atque homine attentius et vehementius considerante, homo a sensibus alienetur. Utraque divina est, quia ex peculiari gratia Dei procedit, quamvis secundi modi, posita hujusmodi gratia, naturaliter ex illa profluat (3).

Quotuplex
extasis:

naturalis,

dæmoniaca,

divina.

(1) S. Thom. 2. 2. quæst. 175, art. 1.

(2) Benedictus XIV, op. cit. lib. 3, cap. 49, num. 4.

(3) Vide Suarez, *de religione*, lib. 2, cap. 15 et alios auctores plures a Benedicto XIV laudatos (ibid. num. 4).

Disipam
objectio
contra extasim.

7) Hisce prænотatis, eatenus ex hypnotismo vel hysteria et quibuslibet aliis morboris affectionibus aliquid adversus sanctorum hominum extases raptusque concludi posset, quatenus nullæ in Ecclesia essent extases divinæ a phænomenis similibus ordinis sive naturalis sive diabolici distinctæ, vel non possent dignosci, et ab illis discerni. Atqui negari non possunt extases divinæ ab omni prorsus naturali et diabolico phænomeno distinctæ, ac dignosci, discernique certo possunt. Et probo per partes. *Dantur extases divinæ.* Id probare ad alias disciplinas spectat. Mihi nunc sufficiat raptum et extasim SS. Petri et Pauli sacris Litteris descriptam meminisse (1), ut omittam nunc alia ejusmodi charismata in vitis Sanctorum relata. *Extases divinæ dignosci discernique possunt a quibusvis phænomenis naturalibus ac diabolicis;* nam dantur signa, quæ fuse a catholicis scriptoribus declarantur, quorum summa hæc est: *Signa naturalis extasis,* inquit Benedictus XIV (2), habenda erunt 1.º ea, «quæ sunt signa morbi, ex quo extasis naturalis oriri potest. Rursus si extasis determinatum habet tempus sui impetus, si extaticus in paralysim vel in apoplexiam, vel in alium consimilem morbum progressu temporis lapsus sit, si post extasim lassitudo quædam et membrorum pigritia, mentis et intellectus offuscatio, rerum præteritarum oblivio, pallor et livor faciei, et animi tristitia succedant; signa hæc erunt extasis naturalis, ut late ostendit Zacchias» (3). 2.º «Circumstantiæ quoque ostendere possunt, an extasis sit naturalis: si enim quis extaticus fiat, dum actu aliquam rem terrenam concupiscit, dum subito alicujus eventus pavore aut tristitia corripitur, de extasi naturali non erit dubitandum». 3.º «Demum ad extasim naturalem pertinere dicendum est, si quis alienetur a sensibus, et extaticus fiat, dum musicam audit: de similibus enim musicæ naturalibus effectibus testatur Cassiodorus (*variart. lib. 2, cap. 5*), Seneca (*lib. 3, de ira, cap. 9*), et fusissime Calmet (*in dissertatione de Musicâ Veterum, et potissimum Hebræorum*). Circumstantiæ præterea

(1) Vide Act. Apost., cap. 9, vers. 10 seqq.; 2 Corinth. cap. 12.
(2) Op. et loc. nup. cit. num. 5.
(3) Zacchias (*Quæst. medico-legales, lib. 4, titul. 1, quæst. 6*), et Sylvius (In 2.^{am} 2.^a, quæst. 173, art. 3).

patrefacere possunt, an extasis sit dæmoniaca, puta si homo perditæ vitæ, aut in actu peccandi in extasim aut raptum alienaretur. Item si extasis fieret cum maxima humanorum membrorum distorsione et corporis motu incompositus (1). 2.º «Signum quoque diabolicæ extasis erit, si extaticus rapiatur, aut alienetur, quoties vult; nemini enim datur extasis per modum habitus, sed divina gratia ad se animam trahit, quando vult, et quomodo vult. Pignatellus, *consult. 251 num. 76 et seqq.* et signanter *num. 79, tom. 8*, si ab extasi pro arbitrio suo cessat, vel ad certam vocem revocatur ad sensus, nisi forte vox esset superioris ex obedientia revocantis: si ille, qui extasim patitur, in extasim raptus loquatur mente turbata, quasi actus ab alio, et quasi alius loquatur per eum: si post alienationem non recordetur eorum, quæ dixit cum esset alienatus, et ea, quæ dixit, repetere nesciat: si demum in locis publicis et ubi major est hominum concursus, quis frequenter rapiatur, dæmonis enim est in externis quibusdam, et quæ hominibus patent, gloriam querere» (2). «*Signa denique divinæ extasis* peti potissimum debent ex moribus ejus, qui in extasim rapitur. 1.º Extasis enim divina fit cum maxima compositione totius hominis tam interni, quam externi. Quæ tamen ita intellige, «ut non quilibet insolitus motus corporis tamquam inordinatus et indecens habendus» sit; nam in sanctis extaticis dantur aliquando motus etiam insoliti, sed ab extasi divina arcentur motus indecentes, maxime vero inhonesti, qui diabolicæ extasis signa sunt (3). 2.º «Extaticus in extasi divina non loquitur nisi cœlestia, quæ adstantes ad Dei amorem excitent; ad se reversus, humilis, et quasi pudore confusus apparet; cœlesti quadam lætitia perfusus, hilaritatem in facie, et securitatem in corde ostendit; de circumstantium præsentia minime gaudet, timens, ne propterea in sanctitatis opinionem veniat; idemque extaticus, ut plurimum, dum orationi vacat, vel inter audiendum sacrum, vel post sumptam eucharistiam, vel

(1) Vide Cajetan. (In 2.^{am} 2.^a, quæst. 173, art. 3), ubi egregie; et alios scriptores a Benedicto XIV laudatos.
(2) Benedictus XIV, loc. cit. num. 6, ubi plura, si vis, require.
(3) Benedict. XIV, *ibid.* num. 10.

dum sermones audit de Deo, aut paradiso, extasi corripitur, aut mente excedit.» 3.º «Antecedentia demum, concomitantia et extasim subsequenter sedulo examinari debent. Si enim de extatici virtutibus non dubitetur, si quæ extasim comitata sunt, concordant cum iis, quæ modo retulimus, si extaticus post extasim in charitate, in humilitate et cæteris virtutibus magis magisque profecerit, de divina extasi dubitandum non erit» (1). Divinæ demum illustrationes in extasi a sanctis receptæ omnem sensum omnemque humanam sapientiam excedunt. Cæterum id probe nota, signa hæc non solum rationi conformia esse, verum etiam tradita a catholicis scriptoribus fuisse longe ante, quam magnetismi et hypnotismi phænomena inter homines cognoscerentur.

3) Postremo, hæc signa reperies in sanctorum extasi; quorum nihil simile apparet in hypnotizatis, ut per se patet, multoque minus in hystericis. Sane in hypnotismo non modo nihil sanctum nec pium cernitur, sive personas, sive reliqua adjuncta spectes, sed præterea phænomena omnia ad arbitrium hypnotizatoris obtinentur; somnus autem ipse, qui aditum cæteris aperit, captari nequit, nisi certis adhibitis mediis physicis, quæ prorsus absunt in divina extasi, sicut absunt etiam diversa illa stadia, per quæ a primis ad ultima phænomena fit in hypnotismo gradus. Denique ne omnia minutatim persequar, in hypnotizato aboletur memoria eorum, quæ sibi in eo statu acciderant, secus omnino atque evenit in divina extasi. Hystericorum vero abalienationes sensuum sunt omnes morbosæ, habentque suos prodromos ac peculiaria symptomata, illasque comitantur sæpe motus incompositi, verbaque obscenissima, immo vero tum etiam, cum hujusmodi extatici pium aliquid sive in gestibus, sive in mentalibus actibus præ se ferunt, nihil reapse peculiare ac divinum sapiens charisma detegitur (2). Desinant ergo medici sive hypnoticas sive hystericas extases jactare, quæ tantum a divinis distant, quantum umbra a meridiana luce, terra distat a cælo.

(1) Benedictus XIV, *ibid.* num. 7, ubi fusius hæc explicata legi queunt.

(2) Vide R. P. Salis-Seewis, *op. cit.* par. VIII et IX.

323. Prob. 3.º de *stigmatis sanctorum hominum*: nam hæc quoque phænomenis quibusdam hypnotismi assimilare contendit temerarius pruritus quorundam medicorum supernaturalia dona inter morbosa phænomena recensendi. Ut enim omittamus nunc absurdam illam plenamque mendacissima impudentia theoriam medici Michea, qui sanctorum stigmata ita sibi assumit declaranda, ut ea tribuenda essent ipsis sanctis, qui dum in contemplatione Christi Domini cruci affixi versabantur, ipsi suis unguibus imprudentes pellem suam vellicaverint usque ad sanguinis effusionem (1); alii cum Beaunis malunt rem explicare per analogiam cum vesicatione ac sanguinis exsudatione in hypnotico statu obtentis. Hujusmodi enim phænomenis hypnoticis, inquirunt, simillima sunt relata in vitis quorundam sanctorum stigmata. Atqui priora illa omnino naturalia dicenda sunt. Ergo et posteriora (2).

Responsio facilis est; transeat Minor, *neg.* Major. Nempe cum superius ostenderim non videri improbabile, quod phænomena quædam hujusmodi sanguinearum exsudationum possint in hypnotismo accidere secundum causas naturales in aliquo subjecto, *permitto* phænomena ista naturalia esse posse. Nego autem omnino, quod phænomena hypnotica hujus generis sint similia stigmatis illis sanctorum, quæ tamquam charismata divina celebrantur. Quod ut pateat, necesse

(1) Vide Doctorem Michea apud Rev. P. Salis-Seewis, *Le extasi e le stimmate*, pag. 7.

(2) Beaunis (*Le somnambulisme provoqué*, pag. 83, Paris 1837), post narrata quædam phænomena vesicationis ita concludit: «Tous ces phénomènes expliquent bien des faits jusqu'ici incompréhensibles et en particulier les phénomènes présentés par les stigmatisés du moyen âge et des temps modernes; il n'y avait là, comme on l'a cru trop souvent, ni miracle, ni surpècherie, il n'y avait que de malheureuses hystériques qui étaient arrivées par l'extase et la contemplation à l'état dans lequel les suggestions réussissent, et qui se suggéraient à elles-mêmes ou se laissaient suggérer les plaies, les sueurs de sang et tous les phénomènes de la crucifixion du Christ. On avait déjà, du reste, l'intuition de cette interprétation des faits (Voir Maury, *Magie et Astrologie*), mais les expériences déjà anciennes de Liébeault (*Du Sommeil et des états analogues*) et celles que je viens de citer ne peuvent laisser aucun doute sur la validité de cette interprétation».

Obiectio
contra
sanctorum
stigmata

erratur.

non est singillatim expendere omnia exempla, sive vetera, sive recentiora, quæ produci possent, sed tantum illustriora quædam, quæ aut Ecclesiæ auctoritate probata sunt, aut communi populi christiani consensu prædicantur in sanctis. Nec loquemur de solo sudore ac lacrymis sanguineis, de quibus posset esse major dubitatio, in discernendo caractere divino; quia quamvis possint esse donum divinæ gratiæ, sed possunt etiam naturaliter accidere, docente ipso Benedicto XIV (1).

Nego itaque quidpiam esse commune inter objecta phænomena hypnotica et stigmata v. g. S. Francisci Assisinitis et quarundam sacrarum Virginum, quæ in ecclesiasticis historiis continentur. 1.º Quia phænomena hypnotica acciderunt in statu somnambulismi, ac suggerente hypnotizatore, et in hominibus ægrotis, frequenter hypnotismi usu educatis ac dispositis ad edenda hujusmodi facta rariora; nihil autem hujusmodi locum habuit in hominibus sanctis, quemadmodum constat ex historiis. 2.º In phænomenis hypnoticis res tota redigitur ad exsudationem quædam sanguinis; at in Sanctorum stigmatibus adfuit laceratio contextuum organicorum, unde interdum sulci in carne in formam coronæ apparuerunt (2), alias vulnera in latere usque ad cor ipsum aperta diu remanebant (3). Ubinam, quæso, vel quan-

(1) Vide Benedictum XIV, op. cit. lib. 4, pars. 1, cap. 26, num. 7, cujus verba superius exscripta sunt pag. 1172.

(2) «S. Veronica Giuliani, dopo la vista del Salvatore che le apparve coronato di spine, accesa del desiderio di partecipare a quel tormento, ne fu esaudita. Il capo le si cinse di una come fascia sanguigna con pustolette, che si trasformarono in segni paonazzi somiglianti a spine. In seguito pure ad una visione, la B. Caterina da Raconigi, al dire di Pico della Mirandola che la esaminò egli stesso, avea intorno al capo, incavato nel vivo del cranio, un solco, in cui poteva correre il dito mignolo d'un fanciullo: e lungo quell'incavo si vedeano dei gonfiori onde gemeva sangue. Anche di Cristina di Stumbela narra il suo storico, che recava le stimate della corona di spine, donde egli stesso vide più volte sgorgare il sangue; e, morta lei, il cranio ne fu trovato similmente corso il giro da un solco». P. Salis-Seeewis, *Le estasi e le stimate*, par. 15, pag. 120, Prato, 1892.

(3) «Dopo la corona di spine, S. Veronica Giuliani ricevè ancora la piaga del costato. Era larga quanto il dosso di un cottello e lasciava

donam sola imaginatio aut suggestio ullave ars humana proferre potuit ejusmodi vulnera sponte absque morbo vel aliquo instrumento patentia ex contemplatione Passionis Christi Domini (1), quæque nullo curata remedio neque tabescebant, nec sanie aut pure manabant, interdum etiam suavi fragrabant odore? 3.º Non semel hisce stigmatibus honestatæ sanctæ virgines, cum laudes hominum atque honorem refugerent, si talia dona cæteris paterent, precibus a Deo impetrarunt, ut aut solum lateris vulnus sibi concederetur, aut certe plagæ manuum nullo externo signo dignosci ab aliis

vedere la carne viva, sanguinando ad intervalli. Sembra peraltro che non affondasse molto. Giovanna Maria della Croce, invece, la portava così profonda, che dopo morte nell'autopsia, dall'esterno dove appariva fresca e sanguigna, se ne poté seguire il corso per mezzo al polmone fino al cuore. La piaga del costato con effusione di sangue, o di sangue e di un umore acquoso, si avverò similmente nelle estatiche Cecilia de' Nobili, Gabriella di Pjezolo, Margherita Colonna, Maria Villana e Clara De Bugny». Salis Seeewis, *ibid.*, pag. 130.—«Quanto agli esempi di estatici stigmatizzati, basterebbe per tutti quello di S. Francesco, che al tempo stesso è il più insigne.... e il più degno di una accurata diagnosi medica. Ma non sono da trasandare neanche quelli di Carlo da Sasia che portò per parecchi anni aperta la piaga del costato; e del Ven. Angelo del Pas che l'ebbe fin dentro al cuore, come si riscontrò nell'autopsia. Al Ven. Agolini di Milano fu trovata la piaga al fianco, tuttora sanguinosa, nel dissotterramento del suo cadavere, cinquant'anni dopo la sua morte. La stessa piaga, dissimulata gelosamente in vita, si ritrovò pure sui corpi dei Ven. Cherubino de Aviliana agostiniano e Melchiorre de Arasilo. *Id. ibid.*, pag. 132.

(1) «Incauamento del cranio solcato in giro, a similitudine della corona di spine, come l'osservò Pico della Mirandola nella B. Caterina da Raconigi, e i medici primarii Aspe ed Oliva nella Ven. Giovanna di Burgos. Piaghe profonde, troppo più che non una lacerazione cutanea, come erano quelle dei piedi nella medesima Giovanna, e come era nei più de' casi la piaga del costato; anzi ferite che andavano a dirittura fino al cuore, come quella di Giovanna Maria della Croce da Roveredo, e di Cecilia de' Nobili, e di Ida di Lovanio, la cui ferita al fianco destro si poté scandagliare, lei viva, fino al fegato. Vi si aggiungano le stimmate sporgenti, le temporarie, le asperse di vivo sangue molti anni dopo la morte, con tutta quella varietà di fenomeni che, chi ne è vago, può andare a riscontrare nelle vite degli oltre a cinquanta personaggi stigmatizzati dell'agiografia». *Id.* par. 8, ultim. pag. 204.

possent (1): quam ad rem præclarum exstat in Romano Brevariario testimonium de S. Catharina Senensi (2). 4.º Verum valeant ad omnem præcidendam controversiam sacra stigmata S. Francisci Assisnatis: quæ Doctor Ecclesiæ S. Bonaventura ab Alexandro IV et aliquibus Cardinalibus, et a S. Clara cum cæteris Sororibus suis, et a multis Fratribus innumerisque sæcularibus visa et contrectata fuisse testatur (3), et in hunc modum describit: *Statim namque in manibus ejus et pedibus apparere ceperunt signa clavorum, quemadmodum paulo ante in effigie illa viri crucifixi conspexerat. Manus enim et pedes in ipso medio clavis confixæ videbantur, clavorum capitibus in interiori parte manuum et superiori pedum apparentibus, et eorum acuminibus existentibus ex adverso. Erantque clavorum capita in manibus et pedibus rotunda et nigra, ipsa vero acumina oblonga, retorta, et quasi reperiussa, quæ de ipsa carne surgentia carnem reliquam excedebant. Dexterum quoque latus quod lancea transfixum rubra cicatrice obductum erat, quod*

(1) «Parecchie estatiche, come S. Caterina da Siena, Elena d'Unggheria, Matilde di Stanz, Caterina da Genova ed altre, ottennero dal Signore che il dono miracoloso non apparisse agli occhi degli uomini, rimanendo a loro soltanto lo spasimo locale; intorno a che la loro attestazione è tanto più credibile, in quanto parecchie di esse, come Margherita Colonna e Girolama Carvaglio riteneva la stigmata del costato, accettata da esse perchè più facile a dissimulare». Idem, *ibid.*, parag. 15, pag. 170.

(2) «Cum Pisis immoraretur, die Dominica, refecta cibo celesti et in extasim rapta, vidit Dominum crucifixum magno cum lumine advenientem, et ex ejus vulnere cicatricibus quinque radios ad quinque loca sui corporis descendentes: ideoque mysterium advertens Dominum precata, ne cicatrices apparerent, continuo radii colore sanguineum mutaverunt in splendidum, et in formam puræ lucis pervenerunt ad manus, pedes et cor ejus: ac tantus erat dolor, quem sensibilibus patiebatur, ut nisi Dominus minuisset, brevi se crederet morituram. Hanc itaque gratiam amatissimus Dominus nova gratia cumulavit, ut sentiret dolorem illapsa vi vulnere et cruenta signa non apparerent. Quod ita contigisse cum Dei famula confessorio suo Raymundo retulisset.....» *Breviar. Roman.*, die 30 Aprilis, lect. 5.^a

Officium Stigmatum S. Catharinæ Senensis sub duplici ritu concessit Benedictus XIII, Fratribus et Monialibus Ordinis Prædicatorum. Benedictus XIV, *op. cit.* lib. 4, part. 2, cap. 8, num. 8.

(3) S. Bonavent., *Legenda S. Francisci*, cap. 13, *Cfr.* cap. 15.

scæpe sanguinem sacrum effundens, tunicam et fæmoralia respergebat (1). Et paulo post: *Cernebantur quoque in membris illis felicibus clavi ex ejus carne virtute divina mirifice fabricati sicque carni eidem innati, quod dum a parte qualibet premerentur, prolinus quasi nervi continui et duri ad partem oppositam resullabant..... Erat autem similitudo clavorum nigra quasi ferrum: vulnus autem lateris rubeum et ad orbicularitatem quamdam carnis contractione reductum, roca quædam pulcherrima videbatur* (2). Quæ cum ita sint, quis audeat spurcas et morbosas sanguinis exsudationes suavissimis illis divinæ bonitatis ostentis comparare, quibus corpus sanctorum hominum signatum est, dum animus cælestibus castissimi amoris incendiis inflammaretur?

De visionibus hallucinatoriis, quas rationalistæ volunt visionibus sanctorum æquare, jam aliquid dictum est in altero volumine (3); quare non est necesse iterum hic agere, tum quia visiones sanctorum divinitus immissæ possunt etiam esse pure intellectuales, secus ac dæmoniæ ac naturales hallucinatoriæ; tum quia non desunt signa divinas, etiam sensibiles et imaginarias, a dæmoniæ et naturalibus discernendi (4).

ARTICULUS IV

De spiritismo.

324. Restat, ut pauca quædam adjungamus de spiritismo, qui non exiguum habet cum hysteria et systemate magnetismi connexionem, describique generatim potest systema evocationis spirituum ad obtinendos effectus mirabiles. Prima hujus novitatis origo videtur asserenda esse viro naturalium quidem scientiarum perito, mente tamen forte minus sana

Quid spiritismus.

prima ejus origo

(1) S. Bonaventura, *ibid.* cap. 13.

(2) *Id.*, *ibid.*, cap. 15. *Cfr. Breviar. roman.*, die 17 Septemb. et 4 Octob.

(3) Vide vol. 2.um *Psycholog.*, num. 355, pag. 179 seqq.

(4) Vide Benedict. XIV, *op. cit.* lib. 3, cap. 51, et P. Francisc. Salis-Seewis, qui justum libellum de hoc argumento edidit, cui titulus *Visioni e allucinazioni*. Prato, 1892.